Θεώρημα Θ'.

§. φθ'. „Ὅτι δὴ κόσμος ἕτερος παρὰ τὸν νῦν ὄντα, ὁ„λικῶς ληφθέντα, ὑφέστηκεν, δεῖξαι ἀδύνατον.
Πόθεν γάρ;

Σχόλιον.

§. φι'. Μοναδικὸν εἶναι τὸν ὑφεστῶτα Κόσμον, καὶ τῶν Παλαιῶν συχνοὶ εἰσηγήσαντο, Θαλῆς, Πυθαγόρας, Ἐμπεδοκλῆς, Παρμενίδης, Ἡράκλειτος, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Ζήνων ὁ Στωϊκός, καὶ ἄλλοι. Ἐνάγει δὲ εἰς τὸ δόγμα πολλά. Α'. ὅτι καὶ ὁ Δημιουργὸς εἷς. Β'. ὅτι καὶ τὸ τέλος ἕν, εἰς ἔνδειξιν γὰρ τῆς ἀγαθότητος καὶ ἰσχύος τοῦ ποιητικοῦ, οὐδέν τι συντελέσειαν οἱ πλείους ὑπὲρ τὸν ἕνα. Γ'. ὅτι καὶ ἡ ἕνωσις ἀγαθόν, ἤπερ ἡ διάστασις. Δ'. Κατ' Ἀριστοτέλην ὅτι καὶ ἐκ τῆς τῶν μερῶν τοῦ κόσμου εἰς ἓν συνομολογήσεως, τὸ ἑνιαῖον τῆς τοῦ Θεοῦ γνωρίζεται φύσεως. Ε'. Καὶ κατὰ Πλάτωνα ὅτι πρὸς ἓν ἀρχέτυπον. Ἀλλὰ γὰρ τῶν ἐν τῷ δημιουργῷ λόγων ἀπείρων ὄντων, καὶ πολλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἀρχέτυπον ὑποστῆναι, οὐδὲν κωλύει. Ταύτητοι οὐδὲ τὸ ἀπαραίτητον ἐντεῦθεν εἰσβαλεῖν ἔνι, ὡς οὐδ' ἐκ τῶν προχειρισθέντων ἄλλου τινός, ὑπὲρ τῆς τοῦ Κόσμου ἑνότητος. Ἐμμένειν δὲ τῷ δόγματι δίκαιον, διὰ τὸ τοῦ ἐναντίου ἀποκληρωτικόν· ἐπιει„κῶς γὰρ τὸ τοῦ Ἐπικουρείου Μητροδώρου ψυχρόν, ἄτοπον εἰ„ρηκότος (1) ἐν μεγάλῳ πεδίῳ ἕνα στάχυν γεννηθῆναι, καὶ „ἕνα Κόσμον ἐν τῷ ἀπείρῳ· εἰμήτις ἀπείρους ἐν τῷ κενῷ τὰς ἀτόμους σπείρας ἐπιστήσειεν αὐταῖς τὸ αὐτόματον, κατὰ τοὺς περὶ Δημόκριτον, καὶ Λεύκιππον, καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι πολλῶν ἢ ἀπείρων Κόσμων γενέσθαι λέγονται εἰσηγήτορες, ὡς Ἀναξιμένης, καὶ Ἀναξίμανδρος, καὶ Ἀνάξαρχος.

Περὶ

(1) Πλούτ. περὶ Ἀρεσκ. βιβ. α'. Κεφ. ε'.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Περὶ ὧν καὶ εὖ μοι δοκεῖ ὁ Νεώτερος εἰκάσας εἰρηκέναι, (1) ὅτι οὐχ ὁλικῶς τὸ πᾶν ἐκδεχόμενοι, τὰ δὲ τούτου μέρη, οἷον τὰ τῶν πλανητῶν σώματα, κοσμοποιοῦντες, οἱ μὲν εἰς ἀριθμόν, οἱ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀριθμὸν ἡμῖν τὸν ἕνα ἐπλήθυναν.

Θεώρημα Ιʹ.

§. φϛʹ. „ Ἅπαν σύστημα κόσμου δυνατοῦ ὄντος ἐν τοῖς τοῦ „ Δημιουργοῦ νοεροῖς ἐμπεριέχεται λόγοις. Τὸ δέ τοι ἔξω τοῦ „ δυνατοῦ καθεστάναι, καὶ ὑποστῆναι ἕνα, ἢ πλείους, τῆς ἐ- „ κείνου ἔργον παντελευθέρας βουλήσεως εἶναι τιθέμεθα.

Διὰ τοῦ §. σξϛʹ. καὶ σξζʹ. δείκνυται τὸ Αʹ. Ἐκσταίη δ' αὖ τοῦ μηδαμῇ μηδαμῶς εἶναι ταυτὸν εἰπεῖν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθείη Κόσμος· τίς τῶν δυνατῶν, ὑπὸ μόνου τοῦ Δημιουργοῦ, (§. σξαʹ. σξβʹ.) τοῦ ὑπερουσίου τε καὶ ἀπειροσθενοῦς· οὐκ ἀναγκαίως δέ, εἴγε δυνατὴ τούτου ὑποτίθεται ἡ ἀνυπαρξία. (§. σγʹ.) Ὥστε παρ' αὐτῷ τῷ κοσμοποιοῦντι, τὸ τὸ δυνατὸν ὑποστῆσαι· ὥστε τῆς ἐκείνου ἔργον ἐλευθέρας βουλήσεως. Ο. Η. τὸ Βʹ.

Θεώρημα ΙΑʹ.

§. φζʹ. „ Ἅπας ὁ κόσμος ὃς αὖ ὑφεστηκὼς ᾖ, εἴη αὖ καὶ „ μεταφυσικῶς τέλειος ἐξ ἀνάγκης.

Δείκνυται ἐκ τοῦ ὑλέ.

Σχόλιον.

§. φηʹ. Πότερον δὲ ὁ ὑφεστὼς οὗτος Κόσμος παντὸς ἄλλου δυνατοῦ τελειότερος, εἰ καὶ τολμηρὸν ζητεῖν, ἐπεὶ μέν τοι καὶ

τοῦτο

(1) Φραγγ. Βούλ. Φυσ. Μέρ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τοῦτο παρατετόλμηται, ῥητέον. Οἱ μὲν οὖν ἐν Γερμανοῖς εὐκλεέστατοι, τούτῳ ἀδενδοιάστως ἀπονέμουσι τὰ πρεσβεῖα, διὰ τὸ ἀεί ποτε καὶ ἐν ἅπασι τὸ Θεῖον (ὡς ὁ ἐκείνων λόγος, αἱρεῖσθαι τὸ ἄριστον. Εἰ μὲν γὰρ δυνατὸς ὁ κρείττων, τὸν χείρονα φασὶν εἵλετο. Εἰ δὲ ὁ ἰσοπλής τε καὶ ὅμοιος τί τούτῳ, ἢ ἐκείνῳ ηὐδόκησεν. Ἔοικε δὲ καὶ τοῖς περὶ Πλάτωνα ἀραρέναι τὸ δόγμα πρὸς ἓν ἀρχέτυπον κοσμοποιοῦσι, καὶ Θεὸν τὸν κόσμον ἀποκαλοῦσιν εὐδαίμονα, καὶ ὅλον ἐξ ὅλων, καὶ τέλειον ἐκ τελείων γινόμενον. (1) Ἕτεροι δὲ πάνθ᾽ ὅσα δυνατὰ ἐστὶ κόσμου συστήματα, ἐπίσης τέλεια οἴδασιν, ὡς ἄρα καὶ τοῖς ἀρχετύποις λόγοις ἐπίσης σύμφωνα. (2) Οἱ δὲ πῶς καὶ τοῦτο δυνατὸν ὑποστῆναι τὸν κρείττονα παρὰ Θεοῦ ὁμόλογον ἔχουσι, κἀκείνου ἔτι τὸν τελεώτερον, καὶ ἔτι ἐπ᾽ ἄπειρον, τὸ ἀπειροσθενὲς τοῦ Δημιουργοῦ, ὡς εἰκὸς ἐξυμνοῦντες, καὶ ἀπειρόσοφον. (3) Ἡμῖν δὲ θαυμάζειν ἔπεισι τῶν πρώτων, τῶν μέτρον οἱονεὶ καὶ ὅρον καταθρασυνομένων ἐπιτιθέναι τοῖς τοῦ Δημιουργοῦ βουλήμασι, καὶ τοὺς λόγους συγχεύειν, δι᾽ οὓς τὸν ὑφεστῶτα κόσμον ἑλέσθαι πρὸ παντὸς ἄλλου ἔδοξε τῷ Παντεξουσίῳ. Τὸ δέ, κατὰ τὴν β. δόξαν, τῶν δυνατῶν ἁπάντων συστημάτων, ἐπίσης τέλειον διασκοπουμένοις, ὡς μὲν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀρχετύπους λόγους συμφωνίας, οὐκ ἀλόγως πρεσβεύεσθαι δοκεῖ· οὕτω γάρ τοι ἐπίσης ἂν ῥηθείη ἅπαντα τέλεια, ὅτι καὶ ἀληθῆ ἐν ἴσῳ λόγῳ, καὶ τοῖς δημιουργικοῖς λόγοις σύμφωνα. Ὡς δ᾽ ἐκ τῆς τῶν ἰδιαζουσῶν ἑκάστῳ δυνάμεών τε καὶ ἐνεργειῶν, αἷς ἂν διακρίνοιντο γνωριζόμενα, οὐκέτι δή· γένοιτο γὰρ ἂν ὥσπερ οὐσία οὐσίας τελεωτέρα, τῆς μυὸς φέρε, ἡ κατὰ ἄνθρωπον, οὕτω τοι καὶ διακόσμου διάκοσμος. Τί δὲ περὶ τῶν ἄλλων ἂν εἴποι τις, τῶν συνεκθέειν οἰομένων τῇ ἀπείρῳ τοῦ ποιητικοῦ δυνάμει, τὰς τῶν δυναμένων ὑποστῆναι τελειότητας, κατὰ τὸ ἀεὶ κρείττονας καὶ ὑπερεχούσας πέρατος αὐτῶν, ὑπ᾽ ἐκείνου ἔχειν οὐσιοποιεῖσθαι;

(1) Ὅρα Πρόκλ. ἐν τοῖς περὶ Ἀϊδιότ. Κόσμ. Λόγ. η΄. καὶ θ΄.
(2) Ὅρα Γενουΐω. Μεταφ. Μέρ. α΄. Ἐν Σχολ. Προτ. μα΄.
(3) Φιλόπον. ἐν τοῖς Ἀντιῤῥητ. πρὸς Πρόκλ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Κ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

θαι; ἢ ὅτι πρέποντα μὲν Θεῷ ὑπολαμβάνουσιν οὗτοι, προσήκοντα δὲ καὶ τῷ Κόσμῳ, εἴγε τὸν μὲν, πεπεράνθαι (ὅς τις ποτ' ἂν ᾖ) τὰς ἀξιούσας οἱ κρίνουσι τελειότητας, τὸν δὲ ἀεὶ παράγειν εἰς ἄπειρον δύνασθαι τελειότερον.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Θεώρημα ΙΒ'.

§. φθ'. „Δυοῖν προκειμένων Κόσμων, τὸν κρείττονα τῆς „τελειότητος ἐξειπεῖν, ἀνθρώποις ἀμήχανον.

Φανερὸν ἐκ τοῦ §. υλς'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ Ἐκτάσεως πλήρους τε καὶ κενῆς· ἔνθα καὶ περὶ Τόπου, καὶ περὶ Διαμονῆς, καὶ Κινήσεως.

§. φί. Ἔστιν ἅττα τῆς περὶ τοῦ Κόσμου ἐν φύσει Θεωρίας, ἣν πραγματευόμεθα, οὕτως ἀπαραιτήτως ἐστὶν ἐχόμενα, ὡς οὐδεμιᾷ μηχανῇ παρελθόντας αὐτὰ, ἐπὶ τὴν ἀκρίβωσιν τοῦ προκειμένου ἐξεῖναι ἱκέσθαι· ὧν γὰρ τὰ πράγματα εἶναι χωρὶς οὐ πεφύκασι, τούτων οἱ λόγοι παραιρεῖσθαι τὴν εἰσήγησιν οὐκ ἐθέλουσιν. Ἔστι δὲ ταῦτα τὰ τοῦ συνεχοῦς μάλιστα ποσοῦ εἴδη, τό,τε τοῦ διαμένοντος, καὶ τὸ τοῦ μή· ὧν τῷ μὲν προσιδιάζουσα ἔοικεν ἡ ἔκτασις, τάσις τις οἷον οὖσα μερῶν ἐκτὸς μερῶν, τῶν ἀλλήλοις τε συνημμένων, καὶ ἅμα παρόντων· ἢ βέλτιον ἴσως (οὐ γὰρ ἐγκέκριταί τισι (1) παρὰ τὸ διάλληλον ὁ ἀποδοθεὶς ὁρισμὸς, ὡς ἄρα καὶ τῶν μερῶν αὐτῶν ἐκτάσεως μετειληχότων, καὶ τῆς ἐκτάσεως οὕτω διὰ τῆς ἐκτάσεως γνωριζομένης.) πολλῶν ἅμα τε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ συνύπαρξις, ἀλλήλοις ἐπικειμένων, μηδὲ δι' ἀλλήλων χωρούντων.

(1) Μυσχεμβροίκιος. Φυσ. §. 24.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

των. Τῷ δὲ ἐπιλέγεται ἡ παράτασις, ἡ τῶν συνημμένων μὲν, μὴ συνυπαρχόντων δὲ, ἄλλων δὲ μετ᾽ ἄλλα γινομένων διαδοχή. Ἡ τοίνυν ἔκτασις (εἰ μὴ ἐξ ἀφαιρέσεώς τις ἀπ᾽ ἀλλήλων διαστήσῃ τὰς διαστάσεις) ἐστὶ τὸ τριχῇ διαστατόν. Τὸ δὲ ἤτοι πλῆρες, καὶ θετικὸν ὂν τυγχάνει, οἷον τὸ ἔνυλον σῶμα, ἢ γοῦν μὴ πλῆρες, καὶ ἀποφατικὸν ἄντικρυς· οἷον τὸ κενόν. Πρὸς ὃ δὴ ἀνάγειν εἰώθασι καὶ τὸν τόπον. Παρατάσεως δὲ εἴδη χρόνος, καὶ κίνησις, περὶ ὧν ὕστερον.

§. φια΄. Ἔστιν οὖν ἡ μὲν ὕλη τὸ ἔκτασιν ἔχον, καὶ ταύτην πλήρη, φύσει στερεὰν, καὶ ἀντέχουσαν, ἀδιαχώρητον, διαιρετὴν, μεριστὴν, κινητὴν, καὶ πλειόνων ἄλλων παθῶν δεκτικήν. Καὶ ἔκτασιν μὲν ἔχον, οὐκ ἔκτασις δὲ, πάθος γὰρ τοῦτο, καὶ οὐσιώδης ἐστὶ τῆς ὕλης χαρακτὴρ, οὐχὶ δὲ ἡ ὕλη αὐτὸ σχῆμα. Ἔκτασιν δὲ, οὐ ψιλήν τινα, οὐδ᾽ ἀμυδρὰν, πλήρη δὲ, τουτέστι τὸ εἶναι αὐτὸ μετ᾽ ἐκτάσεως· φύσει δὲ στερεὰν, καὶ ἀντέχουσαν, καὶ ἀδιαχώρητον. Τοιαύτην γὰρ, οἷαν οὐσιωδῶς παχύτητά τινα πεφυκυῖαν, ἀντίβασιν ἔχειν πρὸς παραπλησίαν τὴν παχύτητα, μηδ᾽ ἐνδέχεσθαι, μηδεμιᾷ τῶν ἐν τῇ φύσει δυνάμεων, σὺν ἄλλῃ ἅμα τε καὶ ὁμοῦ ἐντοπί-
,, ζεσθαι. Συνελόντι γὰρ, αὐτὸ τυγχάνειν τὸ τριχῇ δια-
,, στατὸν μετ᾽ ἀντιτυπίας, ἢ ὠγκωμένον. (1) Διαιρετὴν δὲ, τῇ γοῦν ἐπινοίᾳ, καὶ μεριστὴν ὡσαύτως, καὶ κινητὴν, καὶ ἠρεμητὴν, ἅτε δὴ καὶ ἐντοπιστὴν, καὶ σχημάτων δὲ παντοίων ἀντιληπτικήν. Παρὰ μὲν οὖν τοῖς Ἀρχαίοις, ἀνείδεος κομιδῇ καὶ ἄμορφος, καὶ πάμπαν ἀόριστος, οἱονεὶ στοιχεῖόν τι πρώτιστον, εἰς σύστασιν τὴν τῶν συνθέτων προϋποκειμένον, ἐννοουμένη, τοὔνομα τῆς ὕλης κατεῖχε τῆς πρώτης. Κατ᾽ εἶδος δέ τι, καὶ σχῆμα, καὶ μέγεθος, ἤ τινας τῶν ἄλλων, ὧνπερ ἐν μεθέξει γίνεται διαθέσεων διορίζομένη, εἰς τὴν τοῦ σώματος ἐπωνυμίαν μετέπιπτεν. Διὸ καὶ τὴν ὕλην διαιωνίζειν ὑπολαβόντες, τὴν ἐν χρόνῳ σύστασιν παρεῖχον τοῖς σώμασιν.

§. φιβ΄. Τὸ δὲ κενὸν, ὃ συνυποστῆσαι τῇ ὕλῃ ἐκ πάσης

(1) Πορφύρ. Ὑπομν. β΄. εἰς τὸν Τίμ. §. φιβ΄.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σης ἀνάγκης δεῖν ἔγνωσαν, οἵ τε περὶ Δημόκριτον, καὶ Ἐπίκουρον πάλαι, καὶ συχνοὶ τῶν Νεωτέρων ὕστερον, ὀρθῶς ἂν ὁρίσαιας ψιλὴν ἔκτασιν εἶναι, μετὰ παντελοῦς ἀπουσίας σώματος· ἢ γοῦν, εἴτι ἐπιβάλλω, ἀκριβῶς ἂν τῆς τοῦ κενοῦ φύσεως ἅψαιο, περάτων θέσιν ὑπογράψας, ἐν ἄρσει τῶν κατὰ τὸ μέσον. Εἰ γὰρ ὅ τινές φασιν, ἁφῇ τε καὶ ὁράσει τὸ πλῆρες κρινόμενον, (1) ἢ ἁφῇ μάλιστα, ὡς ἄλλοι, (2) τὸ τῶν σωματικῶν οὐσιῶν ἀδιαχώρητον, καὶ ἀσύμβατον οὕτω ταῖς τῶν αἰσθήσεων ἀναλήψεσι διδασκόμενοι, καὶ τοῦ ἀσυμπτώτου πάντως τῶν τοῦ σώματος ὅρων, τῆς ἐκείνου φύσεως, τῇ γοῦν ἐπινοίᾳ, ἐκ μέσου ἀρθείσης, τὸ κενὸν διάστημα φανταζόμεθα.

§. φιγ΄. Εἶναι γοῦν, οὕτως ἔχον τὸ κενόν, ἥπερ εἴρηται, αὐτὸν τὸν τόπον ἐν ᾧ τὰ σώματα, διατείνονται οἱ εἰσάγοντες· (3) τοὺς δὲ ἄλλως πως περὶ τόπου ἀποφαινομένους, καὶ τοῦτον εἶναι λέγοντας τὴν τοῦ περιέχοντος ἐπιφάνειαν, ὡς μόνον οὐκ ἀδύνατα ὑποτιθεμένους, περὶ τὸ τᾶς ἐκτάσεως ἀμοιρούσας οὐσίας, ὑπάρξεως μὲν ἀξιοῦν, οὐδαμοῦ δ᾽ εἶναι ἀναγκάζεσθαι λέγειν, ἅτε μὴ πέρασι περιγράφεσθαι φύσιν ἐχούσας, Οὐδαμίτας παρονομάζειν σκοπτικώτερον χαίρουσιν.

Θεώρημα ΙΓ΄.

§. φιδ΄. „ Δύω τινὰ ἐκτάσεως ἄμοιρα, ἔκτασιν συνι-
„ στᾶν οὐ πεφύκασι.

Οὐ γὰρ οὐδὲ δύω ἐκτάσεις, ἐκ τῶν δυοῖν, ἑτέραν ἐξ ἑτέρου ὑπονοήσειέ τις συνισαμένας, καθ᾽ ὅ,τι ἑκάτερόν τε ἀνέκτατον ὑποτίθεται ὄν, καὶ ἕν, ἡ δὲ ἔκτασις οὐκ ἐξ ἑνός, ἀλλ᾽ ἐκ πλειόνων συνυπαρχόντων. (§. φι΄.) Οὐδ᾽ ἐξ ἀμφοῖν μίαν εἰς ἓν συνιόντων. Ἐὰν γὰρ συναφθῇ, ἤτοι δι᾽ ὅλου

(1) Λώκιος. Βιβλ. β΄. Κεφ. δ΄. καὶ κγ΄.
(2) Γενουώσ. Μεταφ. Μέρ. α΄. Ὁρ. νζ΄.
(3) Γραβεζαν̇δ. Μουσχεμβρ. καὶ τῶν περὶ Νεύτ. οἱ πλείους.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ὅλῳ ἕνωσις ἔσαι ἢ κατὰ μέρος. Ἀλλ᾽ εἴπερ ἐκεῖνο, δι᾽ ἀλλήλων κεχωρηκότα, ἐκτὸς ἀλλήλων οὐκ ἔσαι, καὶ οὐδ᾽ ἔκτασιν δώσει. (§. φί.) Ἔσαι δὲ ἐκ τῶν δύω ἓν αὖθις, οἷον καὶ πρὶν, ἀνέκτατον δηλονότι. Εἰ δὲ τοῦτο, μέρος ἕξει μέρους ἐκτὸς, καθ᾽ ὃ ἡ συνάφεια. Καὶ ἔκτασιν ἄρα ἑκάτερον. Τὸ δὲ τὴν ὑπόθεσιν ἀναιρεῖ. Ἄρα κτ.

Πόρισμα.

§. φιέ. Οὐκ ἄρα ἡ τὴν ἔκτασιν οὐσιωδῶς πλουτοῦσα ὕλη, (§. φιά.) ἐξ ἀνεκτάτων σημείων συσταίη αὖ ποτε, ἀλλ᾽ ἐξ ἐκτεταμένων, καί τοι ἁπλουστάτων πεφυκότων, καὶ ταῖς ἐν τῇ φύσει δυνάμεσιν ἀδιαιρέτων. (§. υθ. υί.)

Σχόλιον.

§. φις´. Ὁ τὰ μεγέθη εἰς ἀεὶ διαιρετὰ δογματίσας (1) Ἀριστοτέλης, καὶ πρὸ δὴ τούτου Θαλῆς τε, καὶ Πυθαγόρας (2), καὶ πάντες δὲ μονονουχὶ οἱ καθ᾽ ἡμᾶς, προσίθενται τῇ δόξῃ, τῶν ἀδυνάτων ὅλως ἡγούμενοι, ἐξ ὁποσωνοῦν ἀμοίρων ἐκτάσεως προσαθροιζομένων, ἔκτασιν συστῆναι τινὰ, καὶ τὴν τυχοῦσαν· τῶν Παλαιῶν δὲ Ζήνωνα φερόμενον ἴσμεν, τὸν ἐκ σημείων ἀνεκτάτων τε καὶ ἀδιαιρέτων, τοὺς τῶν ἐνύλων τε καὶ σωματικῶν μεγεθῶν, πρῶτον συμπηγνῦναι τολμήσαντα ὄγκους· οὗ τὸ δόγμα ἀπαραλλάκτως μὲν εἰσπεποίηκεν ὁ Νεώτερος Σουεδεμβέργιος (3), μετά τινος δὲ διαφορᾶς ἠσπάσαντο καὶ οἱ περὶ Λεϊβνίτιον, καὶ Οὐόλφιον. Αἱ μὲν γὰρ κατ᾽ ἐκείνους μονάδες, ἀκριβῆ τὴν πρὸς ἀλλήλας ἐμφέρειαν διασώζουσιν, αἱ δὲ κατὰ τούτους, τοὐναντίον, ἐπίσημον ἔχουσι

τὴν

(1) Βιβλ. ά. Περὶ Οὐραν. ἐδ. β´.
(2) Ἀρεσκόντ. Βιβλ. ά. Κεφ. ις´.
(3) Περὶ Ἀρχ. Φυσ. §. β´. Ἀριθ. ζ´.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τὴν διαφοράν· ἀδύνατον ὄν, ὡς ὁ αὐτῶν λόγος, ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι τὰ πάντη ὅμοια. Ταύτῃ τοι καὶ ἀρχηστοῦσι μὲν ἐκεῖναι εἰς ἐκτάσεως παραγωγὴν, διὰ τὴν ὁμοιότητα, εὖ μάλα δὲ, ὑπηργοῦσιν αὗται, ὅπερ Οὐόλφιος οἴεται, πρὸς αὐτὸ τοῦτο, κατεχούσης δῆθεν ἐκτὸς ἀλλήλων αὐτὰς τῆς ἀνομοιότητος, μηδ᾽ εἰς ἓν ἐλθεῖν ἐπιτρεπούσης, καὶ τὴν ἔκτασιν οὕπω συνισώσης. Ἀλλ᾽ ὅτι μὲν ἐξ ἀδιαστάτων ὁποσωνοῦν, ὅπως ἂν ἔχοι καὶ πρὸς ἄλληλα ὁμοιότητος ἢ διαφορᾶς, ἔκτασιν συναποτελεῖσθαι ἀμήχανον, μετ᾽ ἀκριβοῦς οἶμαι τῆς ἀποδείξεως πιστωθὲν κεῖται διωρισμένον. (§. φιδ'.) ὅτι δὲ καὶ ψυχρὰ ἄττα ἐκεῖνοι εἰσὶν ὑπὲρ τῆς ἰδίας προβαλλόμενοι δόξης, καί τι γενναῖα πάνυ οἰόμενοι, ἐντεῦθεν συνιδεῖν ῥᾴδιον. Δεῖν γὰρ, φασὶ (1) τὰς σωματικὰς μονάδας ἐκτάσεως εἶναι καθαρευούσας, εἰ μέλλοι τις ἐξ αὐτῶν οὕτως ἐχουσῶν, λόγον ἀποδώσειν, τῆς τῶν σωμάτων ἐκτάσεως. Τὸ γὰρ λέγειν, ὡς ἐκτεταμένα ταῦτα ἐστὶ, διότι ἐξ ἐχόντων ἔκτασιν, τὸ ἐν ἀρχῇ προφανῶς ἐστὶν αἰτεῖσθαι, μηδὲν λόγου ἄξιον ἐπιφέροντα. Πρὸς ἅπερ ἡμεῖς, γνώρισμα οὐσιῶδες τῇ ἐνύλῳ φύσει (§. φιά.) τὴν ἔκτασιν εἶναι διατεινόμεθα, ὥσπερ οὖν καὶ τῇ ἀΰλῳ τὴν νόησιν· λόγος τε ἀπαρκῶν ἐπ᾽ ἀμφοῖν, δι᾽ ὃν οὕτως ἔχει, ἐσωτερικῶς μὲν τὸ ἀπολύτως εἶναι δυνατὸν, παρὰ τὸ μηδὲν ἀντιφάσκειν. (§. ρξή.) ἐξωτερικῶς δὲ τὸ κατὰ θέσιν, διὰ τὸ ἀπειροσθενὲς τοῦ ποιητικοῦ. (§. ροά.) ἐπειδὴ εἰ πάθος οὐσιῶδες τῇ ὕλῃ τὸ ἔχειν ἔκτασιν, τῶν δὲ τοιούτων παθῶν λόγος ἀρχικώτατος ἡ οὐσία, ἧς ἐπὶ ἑκάστου πρῶτον οὐδὲν, τίνα λόγον ἔχει τὸ λόγον ζητεῖν, δι᾽ ὃν ἡ ὕλη ἐκτέταται, παρὰ τὴν οὐσίαν τὴν ἑαυτῆς καθ᾽ ἣν οὐσίωται; ἢ καὶ αὐτοὶ λεγέτωσαν τίς ὁ λόγος, δι᾽ ὃν αἱ κατ᾽ αὐτοὺς μονάδες ἐδυναμώθησαν; ἢ οὐχὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν ὡς λόγον ἀναγκαιότατον ἀποδώσουσιν; Οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ παντὸς, ὃ ἂν μόριον ὁποσονοῦν ᾖ τῆς ὕλης, καὶ ἡ κατὰ τὴν ὕλην οὐσία παρέσται, καὶ τὸ κατὰ τὴν ἐκτα-

(1) Ὅρα τὰς Φυσιολογ. Εἰσηγήσ. τῆς Φιλοσοφ. Φιλοσόφου Κασιλλίτ Κεφ. ζ'. §. 120. κἑξ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ἔκτασιν οὐσιῶδες πάθος· οὐ γὰρ τὰ μέρη συνιόντα τὴν πρώτην οὐσίαν τοῦ ὅλου χαρίζεται, τὴν ὁλοκληρίαν δὲ εἰ τύχοι, καὶ τὸ μεῖζόν τε καὶ ὑπερέχον τῆς ἐκτάσεως, οὐχὶ τὴν ἔκτασιν. Ἀλλὰ γὰρ τὸ ἐκ μὴ ταύτην ἐχόντων, ὡς ἐκ μερῶν συνιστᾶν ἐθέλειν τὰ ἔχοντα, οὐδὲν ἐστὶν ἀλλ' ἢ συστατικὰ ἡγεῖσθαι τῶν ὄντων τὰ τούτων ἀναιρετικά, οἷον τῶν σωματικῶν τὰ ἀσώματα· ὃ γὰρ β. προστιθέασιν (1) οὐδὲν τοῦ πρώτου ἀλογώτερον, τὸ λέγειν δηλονότι, ὅτι καὶ ἐκ μονάδων τὰ πλήθη. Οὐ γὰρ τὸ ἀδιάστατον πρὸς τὸ ἐκτεταμένον, καθάπερ τὴν μονάδα πρὸς τὸν ἀριθμὸν ἀντίκειται· ἡ γὰρ μονὰς συνίστησι τὸν ἀριθμὸν ἐπαναληφθεῖσα, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἀεὶ συνεισάγεται. (§. τξδ.) τὸ δέ τοι ἔκτασιν ἔχον καὶ τὸ μή, καὶ τὸ σωματικόν, καὶ τὸ μή, ἀναιρετικὰ ἀλλήλων γινόμενα πάντῃ ἀσύστατα. Ταύτῃ τοι καὶ ἐκ μονάδων μὲν ὁ ἀριθμός, „ἐξ „ἀμερῶν δὲ οὐδὲ σῶμα, οὐδὲ μέγεθος ἂν γένοιτο. (2) Γ. δὲ οὐδὲ τὸ ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας τῶν μονάδων ἐνεργήσεώς τε καὶ ἀντενεργήσεως αὐτὸ τὸ σχῆμα τῆς ἐκτάσεως συνιστᾶν εὔλογον, ἢ ὅλως πιθανόν. (3) Τὸ γὰρ ἐνεργεῖν β. τοῦ εἶναι, διὸ καὶ τούτου, αὐτοῦ ἐκείνου, ὄντος, εἴη ἂν τὰ σώματα ἐκτάσεως ἄμοιρα, καὶ τοῦ κατ' οὐσίαν αὐτοῖς προσήκοντος πάθους ἐστερημένα· τῷ ὄντι δὲ εἰ τὸ ἐπενεργεῖν τε καὶ ἀντενεργεῖν ἀμοιβαδὸν ἀλλήλοις συστατικὸν ἦν τῆς ἐν τῇ ὕλῃ ἐκτάσεως, ἔδει δήπου ἐκείνων μὲν ἐνεργείᾳ ὄντων, ἀεὶ καὶ ταύτην παρεῖναι, ἀπόντων δὲ ἀπεῖναι κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην· νῦν δὲ τοῦτο συμβαίνει μὲν οὐδαμῶς, γίνεται δὲ τοὐναντίον. Σωμάτων γὰρ φέρε ποδιαίων δυοῖν κατὰ τὸ συνεχὲς συνημμένων, καὶ μηδὲ τὸ σύνολον ἀλλήλοις ἐπενεργούντων, τέλεον δὲ ἠρεμεῖν νομιζομένων, διποδιαία οὐδὲν ἧττον συστήσεται ἔκτασις· τοὐναντίον δὲ πνευμάτων δυοῖν, καὶ πλειόνων, τῆς κατὰ τὴν ὕλην φύσει καθαρευόντων ἐκτάσεως, καὶ ἀλλήλοις κατ' ἐνέργειαν ἐπεμβαινόντων, οὐδὲν οὐδὲ τὸ τυχὸν ἀνακύψει ἐκτα-

τα-

(1) Ἡ Φιλόσοφος Καστιλὲτ ἔνθ' ἀνωτ.

(2) Πλωτίνου περὶ ψυχ. παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγ. Προπαρ. Βιβλ. ιε΄. Κεφ. κβ΄.

(3) Οὐόλφ. Κοσμολ. Τμήμ. β΄. Κεφ. γ΄.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τιμιώτερον. Ἀλλ' ἐπιεικῶς τοι τὸ δόγμα ὅλην ἄρδην ἀναιρεῖ τὴν σωματοειδῆ φύσιν, καὶ τοιαῦτα πλάττει ἃ παρὰ τὴν κοινὴν τῶν πάντων ἐστὶν ἐνάργειαν.

Θεώρημα ΙΔ΄.

§. φιζ΄. „Οὐκ ἐν τῷ τριχῇ διαστατῷ, ὡς ἐν εἰδοποιῷ „ὁλοσχερεῖ διαφορᾷ, ἡ πᾶσα οὐσία κεῖται τῆς ὕλης.

Ἔδει γὰρ δήπου τῆς τριττῆς ἀεὶ κειμένης διαστάσεως, ἢ νοουμένης, καὶ τὴν ὕλην αὐτὴν εὐθὺς ὑφίστασθαι, ἢ νοεῖσθαι, εἴπερ αὕτη ἐκείνης οὐσιωδῶς ἐξήρτηται. (§. σλα΄. σλγ΄.) Ἤδη δέ, εἰ καὶ μὴ πράγματι ὑφεστώς, τῷ γοῦν λόγῳ, καὶ ὕλης οἱασοῦν κενὸν ἔνι νοεῖν τὸ τριττὸν τῆς διαστάσεως· ὡς δῆλον μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸ παντὶ ἐπιστήσαντι, ἐφεξῆς δὲ καὶ δειχθήσεται. Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. φιη΄. Τῇ ἐνύλῳ τε καὶ σωματικῇ φύσει, ἰδιάζον προσεῖναι πάθος τὸ τῆς ἐκτάσεως, τοῖς πᾶσιν ὁμόλογον φέρεται (εἰ μή τις τοὺς περὶ Λειβνίτιον ἐξαιροίη, οἳ ἐκ τῶν ἀδιαστάτων μονάδων συμπλάττειν τὰ σώματα χαίροντες (§. φιϛ΄.) οὐκ οὖσαν τῷ ὄντι, ἐπιπλαστὸν τινὰ δέ, καὶ μόναις ταῖς κατὰ φαντασίαν εἰκόσι δημιουργουμένην, τὴν ἐν αὐτοῖς ἔκτασιν ἐνειροπολοῦσι. (1) Τοῖς τε γὰρ πάλαι κοινῇ τὸ πάθημα προσαπονέμειν τῇ ὕλῃ φανερόν· (2) καὶ παρὰ τοὺς ἀναρίθμους δὲ τινάς, καὶ πάντας τοὺς ὕστερον. Ἀλλὰ γὰρ ὁ Γάλλος Καρτέσιος πέρα τοῦ δέοντος τὸ δόγμα προήγαγε, τὸ πρῶτον, καὶ μόνον, καὶ αὔταρκες καθ' ἑαυτὸ εἰς εἰδοποίησιν

---

(1) Ἡ Φιλόσοφος Κασιλῖς §. 131.

(2) Πλούταρχ. βιβλ. α΄. περὶ Ἀρεσκ. Κεφ. ιϛ΄. Καὶ Ἀριστ. βιβλ. γ΄. Φυσ. Ἐδαφ. μγ΄. Καὶ βιβλ. γ΄. Μεταφ. Κεφ. δ΄. Καὶ βιβλ. α΄. περὶ Γεν. Ἐδ. κε.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σιν τῆς σωματικῆς οὐσίας, τουτὶ τὸ πάθος τυγχάνειν εἰσηγησάμενος, οὗ τεθέντος ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολουθεῖ, οὔτε ἀφαιρεθέντος, ἄρδην ἡ τῆς ὕλης περιτρέπεται φύσις. (1) Ἐνθένδε δὲ ὡς ἀπὸ ἀρχῆς ὁρμησάμενος ἀδιασείστου, καὶ τὴν παντὸς σώματος κοινὴν διάστασιν, ἐν τοῖς ἁπλῶς ἀδυνάτοις ἔθετο, καὶ ἀπερινοήτοις, ἀντιφάσκον τόγε ἐκείνῳ δοκεῖν, ἔκτασιν εἶναι τῆς ἐνύλου παχύτητος πάντῃ χηρεύουσαν. Λόγος δὲ ᾧ κατοχυροῦν τὴν περὶ τούτου οἴεται δόξαν, οὗτος μάλιστα „ ὅτι, φησὶν, ἀντιφάσκει τοῦ μηδενὸς ἔκτασιν εἶναι· (2) τῇ γὰρ ἐκτάσει κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ οὐσία ἡ τοῦ σώματος συνεπινοηθήσεται ἐξ ἀνάγκης. Ἀλλ' ἔσω δὴ ταῦτα ἤδη, ὅπως καὶ λέγεται, οὔπω περὶ ἐκτάσεως κοινῆς εἰπεῖν προκειμένου· τί δέ τις, εἴπερ ἀπαντήσας τὸν αὐτὸν ὑποβάλοι λόγον, καὶ περὶ τῆς παχύτητος, καὶ τῆς βαρύτητος, καὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἐξ ἀνάγκης τῇ ὕλῃ παρεπομένων, οἷς τεθεῖσιν ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἡ ἔνυλος οὐσία συνεισάγεται; Ἀλλ' εἰ καὶ ταῦτα, φησὶ, πάντα ἀφέλῃς, ἐνὶ καὶ μόνῳ ἐκείνῳ τῷ γνωρίσματι τῆς ἐκτάσεως ἡ ὕλη συνυπολειφθήσεται, ἀνάπαλιν δ' οὔ. (3) τί γε μὴν ἄλλο λοιπὸν ἐκείνων ἐκ μέσου γινομένων, ἢ ἀβαρής τις, καὶ ἀπαχὴς, καὶ πάντῃ ἀμενηνὴ ἔκτασις, ταυτὸν δὲ εἰπεῖν ἡ κούφη τε καὶ πάντῃ διάκενος, ἣν οὐδὲ νοητὴν εἶναι βούλεται, ἐγὼ μὲν οὐχ ὁρῶ. Εἰδ' οὕτω καὶ δοίημεν, ἥπερ ἐκείνῳ δοκεῖ, οὐμὴν ἀλλ' οὐκ ἀσφαλὲς, τῇ ἀφαιρέσει τῶν ἔντινι ὁποιωνοῦν παθημάτων, ἐφ' ἔντι ἥκοντας, ἐπ' ἐκείνῳ τὴν ὅλην φύσιν ἡγεῖσθαι σαλεύειν τοῦ πράγματος. Εἴη γὰρ αὖ καὶ ἄλλως, σιδηρᾶν φέρε σφαῖραν χειρὶ λαβόντας, καὶ ὀφθαλμοὺς μύσαντας, μηδέν τε περὶ μηδενὸς τῶν αὐτῇ προσόντων, οὐδ' αὐτῆς τῆς ἐκτάσεως, ἐννοήσαντας, μόνης τε, ἧς ἣν τὸ βρῖθος θλίψιν ἐμποιεῖ τῇ χειρὶ ᾐσθημένους, ταύτῃ μόνῃ λοιπὸν τῇ διαφορᾷ ἐπιγνωρίζειν τε καὶ εἰδοποιεῖν τὴν οὐσίαν τοῦ σώματος. (4) Ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα.

(1) Ἀριστοτέλ. Μέρ. β'. περὶ Ἀρχ. Ἀριθμ. δ'. καὶ ιά.
(2) Αὐτ. Ἀριθμ. ιϛ'.
(3) Αὐτ. Ἀριθμ. ιά.
(4) Μουσχεμβροέκ. Φυσιολ. §. 18.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

πα. Οὐ γὰρ ἐν ἑνί τινι καὶ μόνῳ γνωρίσματι, κεῖσθαι νομιστέον τὴν ὅλην φύσιν τοῦ ἔχοντος, εἰ μήτι τὴν κατ' ἀφαίρεσιν καθ' ἑαυτὸ χωρὶς νοουμένην τοῦ ὑποκειμένου τύχοι, οἷον γνώρισμα μᾶλλον εἶναι, ἢ γνωριζόμενον.

Θεώρημα ΙΕ'.

§. φιθ'. „ Ἡ μὲν παχύτητος ἔκτασις, ἀποχῶν εἰς ἔννοιαν τῆς ἐνύλου φύσεως ἐστὶ γνώρισμα, ὁμῶς δὲ καὶ τοιοῦτον, οἷον γνῶσιν πλήρη τε καὶ ἀπηκριβωμένην ἡμῖν παρέχειν τῆς κατὰ τὴν ὕλην φύσεως.

Τοιοῦτο γὰρ τὸ γνώρισμα, ᾧ παντὸς ἄλλου τὸ νοητὸν διακρίνεται. (ὡς ἐν τῇ Λογ.) Ἡ δὲ δὴ μὲν παχύτητος ἔκτασις, οἱασοῦν ἄλλης φύσεως, ἥτις μὴ ἔνυλος ᾖ, τὴν ὕλην διακρίνει τε, καὶ χωρὶς ἵστησι· τῆς τε γὰρ ἀΰλου, ὡς ἁπαχοῦς (ἐξ ὑποθ.) καὶ τῆς κενῆς διαστάσεως. (§. φιβ'.) οὐδὲν ἧττον. Ἄρα κτ. Ο. Η. τὸ Α'.

Εἰ δὲ τοιοῦτον ἦν τὸ προτεθὲν γνώρισμα ὡς τὴν ὅλην φύσιν τῆς ὕλης δι' αὐτοῦ ἀνελλιπῶς ἀκριβοῦσθαι, πάντα αὖ τὰ λοιπὰ, ὅσα αὐτῇ πρόσεστι δῆλα ὑπῆρχε τοῦ λοιποῦ, ἐξ ἐκείνου προεγνωσμένου ἐπιφερόμενα, ὡς δὴ καὶ ἐκ τεθέντος, τῷ τοῦτο εἶναι ἑπόμενα· οἷον ἡ κίνησις, ἡ καλουμένη τῆς ὕλης ἀδρανία, ἡ βαρύτης, ἡ δύναμις ἡ ἐφελκυστικὴ, καὶ ὅσ' ἄλλα αὐτῇ παροπηδεῖν ἔγνωσαι· καθάπερ δὴ κἀκ τῆς τοῦ κύκλου φύσεως, καὶ τῆς τοῦ τριγώνου, τὰ τοῖς εἴδεσι τούτοις προσόντα πάθη γνωρίζεται, καὶ ἐκ τῶν προτέρων κατασκευάζεται. Ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ὡς δῆλον ἐξ αὐτῆς τῆς περὶ αὐτὰ ἐνασχολουμένης ἐπιστήμης. (1) Ἄρα καὶ τὸ Β'.

Σχό-

(1) Ὅρα Μυσχεμβροέκ. Φυσ. §. 19.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Σχόλιον.

§. φκ΄. Ἐκεῖνο ἄρα ἡμῖν ὡς πρῶτόν τι καὶ εἰδοποιὸν εἴδεσι τὴν ἐν τῇ ὕλῃ, γνώρισμα οἷον ὂν αὐτῆς ἐπισημότατον, τὸ τῆς θετικῆς τε καὶ πλήρους ἐκτάσεως (1) ταυτὸν εἰπεῖν, „ τὸ τριχῇ διαστατὸν τὸ μετ᾽ ἀντιτυπίας, καὶ ὀγκωμένον, (2) πάνυ δὲ ἴσως πολλὰ οἷς αὐτὴ συνουσίωται ἀγνοοῦσι, τὸ βραχὺ οὕτως, ἧς ἔχομεν γνώσεως, καταστέλλον τὸ οἴεσθαι, φρονηματίαις εἶναι τισὶν ἥκιστα ἐπιτρέψει. Εἰ γὰρ οὐδὲ τοῦ σώματος, καί τοι ταῖς αἰσθήσεσι διαδεχόμενοι, τὸ ἀκριβὲς τῆς οὐσίας κατοπτεύειν οὐκ ἐξισχύομεν, πῶς αὖ τὴν ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν ἀνενδοιάστως κατατολμῶμεν; Τῶν γὰρ ἐξ ἐπιπολῆς ἐπιτρεχόντων τῇ ὕλῃ μόνων ἁπτόμεθα, καὶ τούτων οὐδὲ πάντων ἀλλὰ τινῶν, τῶν δὲ εἰς βάθος τὴν ἐκείνης οὐσίαν συγκροτούντων ἐπίπαν ἀπολειπόμεθα. Καὶ ὅτι μὲν ἐκτέταται, ὅτι δ᾽ ἀντέχει, καὶ νωθής τις φύσει καθ᾽ ἑαυτὴν, καὶ κινήσεως ἐστὶν ἐπιδεκτικὴ, καὶ ἠρεμίας, καὶ σχήματος, βαρύτητός τε οὐκ ἄμοιρος, καὶ τινος πρὸς ὁλκὴν δυνάμεως, καὶ τινων περὶ ταῦτα ἐπουσιωδεστέρων ἄλλων παθῶν ἐν μετουσίᾳ καθίσταται, οἷον στεγανότητος, ὑγρότητος, ἐλατηρίου, τραχύτητος, ἁπαλότητος, καὶ τῶν τοιούτων, περὶ ὧν τοῖς ἰχνηλάταις τῆς φύσεως ὁ πολὺς γίνεται λόγος, ὁπωσοῦν εἰδέναι οὐκ αὖ ἔξαρνοι εἴημεν. Εἰ δὲ περὶ ταῦτα καὶ ἄλλων ἡ ἔνυλος οὐσία μετέχει, καὶ τί δήποτε ἄρα ἐστὶ τὸ ταῖς τοιαύταις ἰδιότησιν οἷον ὑποστρωννύμενον, ἐπιεικῶς ἀγνοοῦμεν. Διό μοι καὶ ναυτίαν κινεῖ ὡς εἰκὸς, ὁ ἐπὶ τῶν μεταφυσικῶν θεωριῶν κλεϊζόμενος Λώκιος, ἐν οἷς μονονουχὶ, τὴν ὑπὲρ νοῦν τῆς ὕλης ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργίαν ὑποσχεδιάζων τῷ λόγῳ, εἰ μόνον, φησὶν, διακεχειμένοις τοῦ διαστήματος μέρεσι, τὴν πρὸς ἀντοχὴν ὁ δημιουργὸς ἀπεκλήρου δύναμιν, ὑπέστη αὖ οὕτως ἡμῖν τῆς ὕλης τὸ σχῆμα. Τί γὰρ πρὸς τῆς ἀληθείας,

(1) Ἀριστ. Μεταφ. Β. Κεφ. δ΄. καὶ Ἀλλ.
(2) Πορφύρ. Β΄. Τῶν εἰς τὸν Τίμαι. Ὑπομνημ.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

θείας, τῶν τοιούτων λέγοιτ' ἂν ἀηδέστερον; τί δὲ θρασύτερον; τὸ γὰρ ἀντέχειν διὰ παχύτητα, ψιλῶς οὔπω καθ' ἑαυτὸ εἰσαγόμενον, ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἀδιαιρέτῳ τε καὶ ἀκινήτῳ καὶ ἀβαρεῖ διαστήματι, καὶ τῶν λοιπῶν γυμνῷ οἷς ἡ ἔνυλος πεπλούτισται φύσις, ὧν τε ἐν γνώσει, καὶ ὧν αὐτοὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἐσμὲν παθῶν ἁπάντων πῶς ἂν ὅλως, ἢ πόθεν, χορηγὸν γένοιτο; Εἰ γὰρ τῶν λοιπῶν ἁπάντων παραίτιος ἦν ὁ ὄγκος, συνηρτύετο ἂν τῇ τοῦ αἰτίου φύσει καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἀκολούθου, οἷον τὸ πέρας ἐπιδέχεσθαι, τὸ σχῆμα, τὸ μέτρον, τὸ διαίρεσιν, τὸ θέσιν, καὶ τὰ τοιαῦτα. τὸ δὲ ἐλατήριον πόθεν; τὸ δὲ τοῦ βάρους; τὸ δὲ τῆς ὁλκῆς; καὶ ὅσ' ἄλλα ἐπὶ τούτοις ἤτοι δῆλα, ἢ καὶ λανθάνοντα, πῶς ἂν συναυτῇ παραχθείη, τῇ πρὸς ἀντοχὴν δυνάμει, εἰ μὴ καὶ ἐξ αὐτῆς ἠρτημένα δειχθείη πρότερον; Ἀλλὰ τοῦτο δὴ τὸ συμβαῖνον τοῖς ἐν τῷ φιλοσοφεῖν τολμηροτέροις, τοῖς ἐξ ἑνὸς τυχὸν ἢ καὶ δευτέρου πάθους ἃ συνιδεῖν ἔχον, αὐτὴν, ὅ φασιν, ἐξαρηκέναι τὴν πιτυὰν οἰομένοις τοῦ πράγματος.

Θεώρημα Ιϛ΄.

§. φκά. „ Πότερον τῇ νοερᾷ φύσει, ἔκτασίς τις προσή-
„ κουσα ἐστὶν, ἢ μὴ, ἔμοιγε ἄδηλον. Εἰ δὲ καὶ προσήκουσα
„ τεθῇ, ὁ τῆς τοιαύτης ἐκτάσεως τρόπος πάμπαν ἀπερι-
„ νόητος.

Πότερον γὰρ, σημεῖον ἐστὶν, οἷον τὸ Γεωμετρικὸν πᾶσα νοερὰ φύσις; ἢ, ὅτι διὰ τῆς σωματικῆς οὐσίας γινομένη, ἐν τῷ ταύτην εἰδοποιεῖν, φέρει καί τι ἑαυτῇ προσῆκον, παρ' ὃ φαντάζεσθαι πεφύκαμεν, εἶδος ἐκτάσεως; Παροῦσα γὰρ τοῖς σώμασι, καὶ διὰ σωμάτων τὰς κινήσεις περαίνουσα, πότερόν ποτε τῷ ὅλῳ, ἢ τῷ μέρει, ἢ τῷ ἀμερεῖ τῶν κατὰ τὸ σῶμα πάρεστιν; οὐκ ἔχω ὅ,τι καὶ εἴπω. Εἰ μὲν γὰρ τῷ ὅλῳ, καὶ τούτῳ ἄρα πως συνεκτέταται. Εἰ δὲ τῷ μέρει, οὐδὲ τούτου ἀμεροῦς ὄντος, καὶ ταύτῃ ἀδιάστατω, (§. φιέ. φιϛ΄.) ἔοικεν ὡσαύτως κἀκείνῃ μετεῖναι ποιᾶς ἐκτάσεως. Ἀλλὰ τῷ ἀμερεῖ τοῦ σώματος παρέσται, οὐκοῦν οὐδὲ παρέσται πράγματι· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸ σῶμα ἀμερὲς, οὐδὲ τῶν ἐξ ὧν τὸ σῶ-

μα ἐδέν. (§. Αὐτ.) Ὥστε εἴγε πάρεστι, καὶ ἐκτέταται ἢ δοκεῖ. Ἀλλὰ γὰρ εἰ τῦτο τεθῇ, καὶ πολλὰ τὰ συμπαρόντα αὐτῇ ἔσαι, ἐξ ὧν αὐτή· τῦτο γὰρ εἶναι βέλεται ἡ ἔκτασις. (§. φί.) Καὶ πῶς ἔπειτα τὴν σύνθεσιν παραιτήσεται τὴν ἐκ μερῶν, ἡ φύσις ἡ ἀπλεςάτη, καὶ ἀσώματος; τῦτο ἐκεῖνο, ἔμπροσθεν κρημνὸς, ὄπισθε ῥεῦμα. Ο. Η. τὸ Α΄.

Εἰ δὲ καὶ ἐκτάσεως ἀμοιρῦσα τεθείη, μακρῷ πάντως διαφέρουσα ἔσαι τῆς τῶν σωμάτων, ἡ κατ' ἐκείνην, οἱονεὶ ἔκχυσις· ἧς γὰρ καὶ ἡ διαίρεσις πόῤῥω ἐλήλαται, καὶ ἡ μερῶν ἐκτὸς ἀλλήλων καὶ ἐπ' ἄλληλα θέσις, καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν, ἡ ἐκ πολλῶν τινων συγκρότησις, ἥτε καὶ τὰ σώματα ὑπὸ τῦ περιέχοντος περιγραφὴ, καὶ ὁ ἐντοπισμὸς, ἀπερινόητον ἡμῖν ἐκτάσεως εἶδος τὸ τοιῦτον ἐςὶν, εἰς ἀντιφάσεις προφανεῖς τὸν νῦν συναχθῦν, καὶ ςνειχθῆναι οἷ ἐδαμῦ ἐπιβέπον. Ἄρα τὸ Β΄.

Θεώρημα ΙΖ΄.

§. φκβ΄. „ Εἰ μηδὲν ἄλλο παρῇ, ἀλλὰ τὸ τῆς ὕλης „ φύσει ἀδιαχώρητον, καθ' ἑαυτὸ, ἤρκεσεν ἂν νοηθὲν εἰς „ κατασκευὴν τῦ ἡμᾶς τε αὐτὰς σωματικὰς τυγχάνειν, καὶ „ τὰς περὶ ἡμᾶς ἐνύλας ἐσίας ὑφεςάναι, ἀναμφισβητή- „ τως.

Ἐὰν γὰρ τὰς ἰδέας μόνον τις λέγῃ τὰς τῶν σωμάτων, καὶ τὸ γνωςικὸν ἡμῶν τῆς ψυχῆς παρεῖναι, σῶμα δὲ ἐδὲν καθ' αὑτὸ, ὅτε τὸ ἡμῶν αὐτῶν, ὅτε τι τῶν παρ' ἡμᾶς ἐφεςάναι, σχολῇ γ' ἂν ἡμῖν ἰδεᾶσθαι ἀδιαχώρητα παρείη τὰ σώματα· ὐ γὰρ δηλονότι ὐδ' ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν, ἃ δῆθεν, καὶ τὰς θαυμαςὰς ἰδείτας, ἐςὶν ἀνύπαρκτα· τὸ γὰρ μὴ ὂν ὐκ ἄν τινος εἴη ποιητικὸν (§. τέ.) ὐδ' ἐξ αὐτῆς δὴ τῆς ψυχῆς, τῆς καθ' ἑαυτὴν εἰδολοποιεμένης τὰ φάσματα· τῦ γάρ τοι κατ' αὐτὴν γνωςικῦ, τοῖς πᾶσιν ἐξ ἐναργείας αὐτόπιςον ἴδιον ἐςὶ, τὰς μὲν διαφορὰν ἐχέσας τῶν ἰδεῶν, διϊςᾶν ἀπ' ἀλλήλων τε καὶ ἀπάγειν, μηδ' ἂν πάνυ πολὺ ἐθέλῃ, ἐφ' ἓν συνάπτεσαν· τὰς δέ τινα οἰκειότητα, συνάπτειν

κα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

καθ' ὅ,τι οἰκείωνται. τὰς δὲ μηδὲν μὲν ὅλως διαφερούσας, πάντη δὲ ὁμοιότητας ἐπ' ἀκριβὲς ταυτίζειν, ἑνοειδῶς ἐνδαλλομένων αὐτὰς καὶ ἀδιαστάτως, καὶ ἐν μοναδικῷ οὕτως εἰπεῖν τῷ νοήματι. Ἀλλὰ γὰρ ἔκτασις ἐκτάσεως, ταύτῃ γε ἢ ἐκτάσεις νοούμεναι, κἂν πλάττειν τις ἕλοιτο, οὐδεμίαν ἔχει διαφοράν. Ἦν ἄρα τοῦ γνωστικοῦ, μηδαμῶς ἐκτὸς ἀλλήλων τὰς ἐκτάσεις, ἢ ἐκτάσεις ποιεῖν, δι' ἀλλήλων δὲ χωρούσας, ὡς ὑπὸ μιᾷ ἰδέᾳ φαντάζεσθαι αὐτάς, καὶ τὰ ὅλα, καὶ τὰ μέρη, καὶ ἐκ τοῦ ἀκολούθου μηδὲ ἔκτασιν ὅλως νοεῖν, μηδέ τι κατ' ἔκτασιν, τὰ δὲ πάντα ἀδιαστάτως τε, καὶ ἀμερῶς, καὶ κατὰ σημεῖα. Τὸ δὲ ἥκιστα συμβαίνει. Τοὐναντίον μὲν γὰρ ἐπί τε ἡμῶν αὐτῶν, κἀπὶ τῶν παρ' ἡμᾶς, ἔκτασίν τινα ὁμολογουμένην ἐμφαντάζεσθαι ἀναγκαζόμεθα καὶ ἑκόντες καὶ ἄκοντες. Ἐπεὶ ἄρα τοῦτο οὐ κατὰ τὴν τοῦ γνωστικοῦ φύσιν ἐστίν, οὐκ ἄρα αὐτουργεῖ καθ' ἑαυτὴν τὰς τῶν σωματικῶν ὄντων ἰδέας, ἡ τοῦ νοεῖν δύναμις. Ἀλλ' οὐδ' ἐξ ἄλλου τοῦ νοῦ γνωστικῶς ἐπενεργοῦντος πορίζεται αὐτάς, παρὰ γὰρ τὸ ἀποκληρωτικὸν εἶναι ὃ λέγεται, καὶ παντός ἐστι νοῦ τὸ ἀπ' ἀλλήλων μὲν διϊστᾶν ταῖς ἐννοίαις τὰ διαφέροντα, ἑνοειδῶς δὲ συνειλοχέναι τὰ μή· ἐν τούτῳ γὰρ ἡ γνῶσις ἡ οὐκ ἄνευ κρίσεως. Λείπεται τοίνυν, ἔκ τινος ὃ μὴ γνωστικὸν ᾖ, πεφυκὸς δὲ ἐκτὸς ἀλλήλων ἔχειν τὰ ὅμοια (ὅπως ἂν τοῦτο καὶ γίγνοιτο) τὴν ψυχὴν ἀποφέρεσθαι τὸ εἶδος τὸ κατά τινα ἀδιαχώρητον ἔκτασιν. Τοιοῦτο δὲ ἡ σωματικὴ φύσις καὶ ἔνυλος (§. φιά.) τὸ δέ πως ἐνεργοῦν, καὶ ὑπάρχει. (§. νέ.) Ἄρα κτ.

Σχόλιον.

§. φκγ΄. Καινόντι τοῦτο, καὶ κομιδῇ ἐν ταῖς τῶν φιλοσοφούντων διατριβαῖς ἀνήκουστον, τὸ περὶ τοῦ σωματοειδοῦς Κόσμου, εἰ τῷ ὄντι ὑφέστηκεν, ὁ καθ' ἡμᾶς ζητεῖν ἐτόλμησε χρόνος, τοῦ φιλοκαίνου ὡς οἶμαι Καρτεσίου, εἰς τοῦτο πρώτου κινήσαντος, τῷ περὶ πάντων ἅπαξ γοῦν χρῆναι ἀμφισβητεῖν παραινέσαι, οὐδ' αὐταῖς πειθομένους ταῖς ἐναργεστάταις τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεσιν. Ἐντεῦθεν γάρ, ὡς εἶχεν ὀξέως πρὸς φαντασίαν ὁ Μαλεβράγχιος ἐκεῖνος ὁρμησάμενος, αὐ-

τὸς

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

τούς τε παίζοντί φασι καὶ σπουδάζων, ἐν ἀμφιβόλοις τὴν τῶν σωμάτων ὕπαρξιν εὐθὺς ἔθετο, καὶ πλείους ἢ αὐτὸς πιστώσει. συμφαντιτιῶν ἑαυτοῦ συνανέπεισε. Καὶ εἰσὶν ἄρα οἱ τοῦ δόγματος ἀμφοῖν ταῖν χεῤῥοῖν λαβόμενοι πάνυ πολλοί, οἷς ἀναπόδεικτον ὅλως δοκεῖ, καὶ πάντη ἄδηλον εἴτι σῶμα ὑφεστικὸς ἐν τοῖς οὖσιν ἐστίν. Οὐδὲ γὰρ αἰσθήσει τοῦτο φανερὸν εἶναι φασίν, οὔτε διανοίᾳ ληπτόν. Καὶ αἰσθήσει μὲν οὐχί, ὅτι δι' αὐτῶν μόνην τὴν τῶν αἰσθημάτων, ἤτοι τὴν τῶν ἰδεῶν καρπούμεθα γνῶσιν, ἀνατυπούμενοι μὲν γνωστικῶς νοερὰς οἱόν τινας εἰκόνας, εἰδέναι δ' οὐκ ἔχοντες, εἰ καὶ ἐκτὸς ἡμῶν ὑφεστῶτα ἐστὶ τὰ τῶν τοιούτων ἀνατυπωμάτων, οἷον ἀρχέτυπα. Ἀλλ' οὐδὲ κατὰ διάνοιαν καὶ συλλογιστικῶς, ἐκ τῶν αἰσθημάτων δὴ τούτων, τὴν σωματικὴν οὐσίαν ὑφεστάναι, τοῦ νοῦ εἰσβάλλοντος. Καὶ γὰρ καὶ οἱ ὑλῖται αὐτοὶ (οὕτω γὰρ καλεῖν χαίρουσι, τοὺς μὴ κατ' αὐτοὺς ἀνυπόστατον ἡγουμένους τὴν οὐσίαν τὴν ἔνυλον.) πῶς τὸ σῶμα ἐπενεργεῖν οἷόν ἐστι τῇ φύσει τῇ ἀσωμάτῳ, εἰπεῖν οὐκ ἔχουσι, καὶ τούτων εἶναι μεταξὺ ἀναγκαίως ἐμφιλοχωροῦσαν τινὰ σχέσιν τε καὶ συμφυΐαν ἀγνοεῖν ὁμολογοῦσι. Ἐπεὶ καὶ ἐν ὕπνοις, καὶ ἐν παραφροσύναις, καὶ μανίαις, καὶ ἐκστάσεσι, καὶ τοῖς παραπλησίοις συμπτώμασι, πολλαὶ μὲν αἱ κατὰ τὸν νοῦν παριστάμεναι ἰδέαι, οὐδὲν δὲ ὑφεστὸς τοιοῦτον ὁμολογουμένως ἐκείνων ἐστὶ παραίτιον. Καὶ δυνατῆς ἄρα οὔσης τῆς τῶν ὄντων φαντασίας καὶ χωρὶς τῆς αὐτῶν πραγματιώδους ὑπάρξεως, οὐκ ἀναγκαῖον ἐστὶ ταῦτα ὑφεστάναι λέγειν, ὡς αὖ ἐκ τούτων, καὶ αἱ ἰδέαι συστῶσιν ἃς φέρομεν. (1) Καὶ ἄλλως δὲ ἐξ ἁπλῶν ἐπιβολῶν, ἡ τῶν σωμάτων ὕπαρξις ἀναμφιλέκτως οὐ συνάγεται· οὐ γὰρ ὅτι νοῶ τρίγωνον φέρ' εἰπεῖν, ἢ κύκλον, κατ' αὐτὸ καὶ ὑπάρχει. Ἐντεῦθεν γὰρ ὅτι δυνατόν, καὶ πλέον οὐδέν, τὸ νοούμενον. Ἀλλ' οὐθ' ὅτι δικάσειέ τις τυχὸν ἀποφηνάμενος τὶ περί του. Οὐδ' εἰ συλλογισμῷ ἐκ κειμένων, ποικίλα περὶ σωμάτων ἀποδεικνύοι, εὐθὺς καὶ ταῦτα ἐν τοῖς οὖσιν εἶναι ἐπάναγκες. Ἐπεὶ καὶ πάντα τὰ ὑπὸ τῶν μαθηματικῶν,

καί

(1) Ὅρα Βερκελεΰν, περὶ Ἀρχ. τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

καί τοι ἐν ἀκριβέσι καὶ ἀναντιῤῥήτοις ἐπιφοραῖς, καὶ ἀπαραίτητον τὴν συγκατάθεσιν ἀπαιτούσαις, κατασκευαζόμενα, καὶ ἀποδεικνύμενα, οὐκ ἐκ τοῦ ἀκολούθου καὶ ὕπαρξιν κατηγορεῖ καθ' ὧν ἀποδείκνυται. Μόνη ἄρα, ἡ καθ' ἣν νοεῖν πεφύκαμεν δύναμις, καθ' ἑαυτὴν οὐχ οἷα τε ἐστὶν, ὅτι ὑπάρχει τὰ σώματα ἀναδιδάξαι καὶ πεῖσαι. Κἂν γὰρ τοῦτο δοίημεν, ἔμφυτον ἡμῖν ἐκ φύσεως ἐνεῖναι τὴν τοῦ σώματος ἔννοιαν, τί μὲν ἐστὶ τὸ σῶμα ἴσως νοήσομεν, ὅτι δὲ καὶ ἐστὶν οὐκ ἐντεῦθεν εἰσόμεθα. Κείσθω γὰρ δὴ νοῦς τὴν ἔννοιαν ταύτην πλουτῶν τὴν τοῦ σώματος, καὶ μηδὲν ἕτερον παρὰ τοῦτον ὑποτιθέσθω. Καὶ πολλὰ μὲν οὗτος περὶ τῆς τοῦ σώματος φύσεως, καὶ τῶν παρεπομένων αὐτῇ παθῶν ἀποφαινέσθω, πολλὰ δὲ καὶ διανοητικῶς περὶ αὐτῶν συλλογιζέσθω· τί δῆτα; γνώσεται μὲν ἀσφαλῶς ὁ τεθεὶς νοῦς τὰ νοούμενα, καὶ ἐξ αὐτῶν, καὶ περὶ αὐτὰ συλλογιεῖται ἀπταίστως, οὐ μὴν ἀλλ' οὐκ ἂν εἰσβάλλοι ποθὲν καὶ τῶν νοουμένων τὴν ὕπαρξιν, εἰ μὴ λάθοι παραλογιζόμενος καὶ τὰ μὴ ὄντα ὀντοποιεῖν. Ἁπλοῦς ὁ μῦθος φασίν. Αὐτὰ δὴ, περὶ ὧν ζητοῦμεν, τὰ σώματα, ὑπ' οὐδενὸς ἀναγκαίως τῶν ὅσα ἴσμεν συνίσταται, ἐπεὶ καὶ εἴπερ εἶναι τεθῇ, ἐνδεχομένως τὸ εἶναι ἕξει, εἶναί τε καὶ μὴ, ἐπίσης δυνάμενα. Καὶ μάταιοι ἄρα, οἱ τὰ μήτε καθ' ἑαυτὰ ἀναγκαίως ὄντα, μηδ' ὑπό τινος ἀναγκαίως εἰσαγόμενα, γνώσει ἀδιαπταίστῳ κατὰ τὸ ὅτι ἐστὶν εἰδέναι κομπάζοντες. Καὶ αὕτη μὲν ἡμῖν ἡ τῆς τῶν ἰδεϊστῶν τούτων δόξης συνηγορία. Ἔστι δὲ πρὸς αὐτὰ ἐκεῖνο πρῶτον ἀπαντῶντας εἰπεῖν, ὡς οὐδ' ἐκ τοῦ ἀναγκαίως ὑφεστάναι τὰ σώματα (οὐ γὰρ πρὸς ἡμῶν τοῦτο, τῶν ἐνδεχομένην αὐτῶν εἰδότων τε καὶ διατεινομένων τὴν ὕπαρξιν.) οὐδ' ἐκ τοῦ ἁπλῶς νοεῖσθαι, καὶ ποικίλας περὶ αὐτῶν ἤτοι κρίσεις, ἢ συλλογισμοὺς ἀποδίδοσθαι, ἐντεῦθεν καὶ ὑπάρχειν αὐτὰ φαμὲν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν δὴ τῶν ἐνεργημάτων ὧν τὰς προσλήψεις φέρομεν, ὡς οὐδαμόθεν ἄλλοθεν ἐκ δὲ τῶν σωμάτων ὡς παραιτίων ἂν εἴη, ὑφεστάναι ταῦτα λέγειν ἀναγκαζόμεθα. Οἷον (ὡς ἐν τῷ Θεωρήματι) ἀδιαχώρητα οἶδα ὄντα τὰ σώματα, τὸ δὲ ἰδέασθαι τὸ δυεῖν ὁμογενῶν ἐκτάσεων ἀδιαχώρητον, οὐδ' ἐκ τῆς ψυχῆς ἂν εἴη, οὐδ' ἐξ ἄλλου τινὸς, ὃ ἂν ἁπλῶς γνωστικὸν ᾖ, ἐξ ἄρα ἐκείνων αὐτῶν, ἅπερ ἐστὶ φύ-

σει

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

σει τοιαῦτα, ταὐτὸν εἰπεῖν σώματα. Ἀλλὰ γὰρ ἄνωθεν ληπτέον τὸν λόγον, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν αἰσθημάτων διασκεπτέον· τοῦτο γὰρ οὐδ᾽ ἂν εἰ βούλοιτό τις ἐπιεικῶς οὐ κατανοήσει, μὴ οὐχὶ πολλὰς τοῖς αὐτοῦ αἰσθητηρίοις προσβολὰς ἐμποιεῖσθαι, καθ᾽ ἃς αἱ ποικίλαι ἀντιλήψεις ἐκτάσεων, σχημάτων, κινήσεων, χρωμάτων, ἤχων, ὀσμῶν, καὶ παντοίων ἄλλων διαθέσεων, κατὰ νοῦν αὐτῷ ἐπεγείρονται. Τὰς δέ τοι ἀνατυπώσεις ταύτας, ὧν οὐδεὶς ἐστὶ καθ᾽ ἑαυτὸν ὃς οὐκ αἰσθάνεται, πᾶσα ἐστὶν ἀνάγκη ἔκ τινος αἰτίου γίνεσθαι (§. κέ.) καὶ ἤτοι ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, οἴκοθεν ἐκ τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς γνωστικοῦ, δύνασθαι, ἢ γοῦν ἔκ τινος τῶν παρ᾽ ἡμᾶς, ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἐνεισάγεσθαι. Ἀλλ᾽ ἡμῶν ἡ ψυχὴ τῶν τοιούτων οὐκ ἂν εἴη παραίτιος. Α΄. ὅτι τοῖς πεπηρωμένοις ἓν ὁποιονοῦν τῶν αἰσθητηρίων, τὰς κατ᾽ ἐκεῖνο γινομένας ἰδέας, ἐκείνῳ οὐδὲν ἧττον παρεῖναι, τῆς ψυχῆς ἀκμαζούσης, οἷον τυφλοῖς μὲν τὰς τῶν χρωμάτων, κωφοῖς δὲ τὰς τῶν ἤχων, κτλ. Β΄. ὅτι τῶν αἰσθήσεσι ποτὲ προσπεσόντων φέρομεν τὰς ἐμφάσεις, τῶν δὲ μή, οὐχί, καὶ τῶν μὲν ἀρτίως καὶ πολλάκις νεαρὰς καὶ ζωηροτέρας, τῶν δὲ πρὸ χρόνου, καὶ σπανιάκις, ἀμυδροτέρας, τῶν δὲ ἐνεργείᾳ προσπιπτόντων ἀκμαιοτάτας, καὶ σφοδροτάτας. Γ΄. ὅτι καὶ πάνυ πολλὰς ἰδέας, αἳ θορυβοῦσι τὴν ψυχήν, καὶ ταράττουσι, καὶ ἀηδῶς διατιθέασι, καὶ ἀλγεῖν ποιοῦσιν, ἀποσκεδάσασθαι οὐκ ἔχομεν, ἀλλ᾽ ἡμῶν καὶ ἄκον τὸ γνωστικὸν φέρει, ὑφ᾽ ὧν ἂν λυπηθείη, καὶ κακῶς πάθοι· τοὐναντίον δὲ ἄλλων τινῶν ἀντιλαμβάνεσθαι ἡ ψυχή, σφόδρα ἐφιεμένη, οἷον ἐσθίειν μέν, ὅτε πεινῶμεν, πίνειν δέ, ὅτε συνεχόμεθα δίψει, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως, ἀδυνατεῖ. Δ΄. ὅτι καὶ αἱ μνῆμαι καὶ φαντασίαι, καὶ μὲν δὴ καὶ αἱ κατὰ τοὺς ὕπνους ὀνειροπολήσεις, καὶ αἱ τῶν παραπαιόντων μανικαὶ ἐκστάσεις, οὐ καινάς τινας ἰδέας ἐκφέρουσι περὶ ἃ δέ, καὶ ἐξ ὧν αἱ προλαβοῦσαι αἰσθήσεις ἀναστρέφονται· τὰ ἐγκαταλείμματα δηλονότι, ὁποῖα ποτ᾽ ἂν ᾖ, κινοῦσαί τε, καὶ παραμορφάζουσαι. Καὶ οὐδεὶς δὲ ἐστὶν ὃς οὐκ ἐπιγινώσκει, ὅσον μνήμης τε καὶ αἰσθήσεως τῆς κατ᾽ ἐνέργειαν τὸ διάφορον. Ταῦτ᾽ οὖν καὶ ὅσα τούτοις ἐοικότα, ἀναντιρρήτως κατασκευάζει, μὴ τὴν ψυχὴν αὐτήν, ἄλλο δέ τι παρ᾽ αὐτὴν εἶναι τῶν ἰδεῶν τούτων τὸ αἴτιον. Τὸ δὲ καὶ ἐξ ἀνάγ-

κης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

κης ὑφεςηκὸς ἂν εἴη, εἰ τὸ μὴ ὄν, ὐδὲ ἐνεργεῖν ὅλως οἷόν ἐςί. (§. νέ.) Δεῖ δὲ τὸ αἴτιον τῦτο μὴ ὂν τυγχάνειν ἀσώματον, ὐδὲ οἷος ὁ ἐν ἡμῖν νῦς, τῦτο μόνον δηλ. νοεῖν τε καὶ βύλεσθαι πεφυκὼς καὶ δυνάμενος· ἤτοι γὰρ ὐδ' ἐκεῖνος, ἢ καὶ ὁ ἐν ἡμῖν ὗτος εἰς τὸ ταὐτὰ ποιεῖν, ἤρκεσεν ὁ ἡμέτερος, ὅτι καὶ τῶν αἰτιατῶν τῆς αὐτῆς φύσεως, τὰ αὐτὰ ἐςὶν αἴτια (1). Ἀλλὰ μή ποτε δυνάμεώς τινος τὰ τοιαῦτα, ὡς αὖτις εἴποι, κρείττονος ἢ καθ' ἡμᾶς παιδιᾶ, τοῖς ἀνυπάρκτοις δὴ τύτοις, ὡσανεὶ φάσμασιν ἐξαπατᾶν ἡμᾶς εἰς τὸ διηνεκὲς χαιρύσης, καὶ παιζόμεθα ἄρα οἱ δείλαιοι, περὶ τῶν πάντῃ ἀνυποςάτων, τοιαῦτ' ἄττα πάσχειν δοκῦντες; Ἀλλ' ὁ λόγος ὕτω προϊὼν τῷ ἀγαθῷ δημιυργῷ ἀναθήσει τὴν πρατείαν, καὶ τῷ πανταληθεῖ προςείψει τὴν ἐξαπάτην εἴτε αὐτῷ ἀμέσως, εἴτ' ὖν καὶ διά τινος τῶν ὑπ' αὐτῦ, τὰ καθ' ἡμᾶς οἷον ὑποκρινομένῳ καὶ παίζοντι. „ Θεὸς δὲ ἁ-„ πλῦν τε καὶ ἀληθὲς ὄν, ὔθ' ἑαυτὸν, ὔτ' ἄλλυς ἐξαπατᾶν „ οἷός τε ἐςὶν ὔθ' ὕπαρ, ὐδ' ὄναρ. Καὶ εἰ μὴ ἄρα περὶ τὰς αἰσθητικὰς τῶν ἀντιλήψεων ἀπατώμεθα, (τῦτο γὰρ περὶ τῦ ἀγαθῦ δημιυργῦ ὑπονοεῖν παρὰ τὸ βλάσφημον εἶναι, καὶ ἀλογίας μεςόν.) ὑφ' ἑνὸς μηδενὸς, τῆς ψυχῆς αὐτυργεῖν τὰς ἰδέας ταύτας (ὡς δέδεικται) ἀδυνατύσης, λειπόμενον ἐςὶν ὑφεςάναι ἐξ ἀνάγκης τὰς σωματικάς τε καὶ ἐνύλυς τῶν ὐσιῶν, ὑφ' ὧν, ἔνυλοί τε καὶ σωματικοὶ, τό γε μέρος, καὶ αὐτοὶ πεφυκότες, διὰ σώματος μεσιτεύοντες παντοίως κινύμεθα, καὶ τῶν προςπιπτόντων τύτων κινημάτων ἐν ἐπιγνώσει γινόμενοι, αἰσθητικοὶ καὶ ἐσμὲν καὶ λεγόμεθα.

Θεώρημα ΙΗ'.

§. φκδ'. „ Τὸ κενὸν διάςημα καὶ πάνυ δυνατὸν εἶναι ἀ-„ ποφαινόμεθα.

Δυ-

(1) Νόμος ὗτος φέρεται παρὰ τῷ Νεύτωνι ἐν τοῖς ὧσι „ τῶν ὁμο-„ γενῶν αἰτιατῶν, αἴτια εἶναι τὰ αὐτά.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Δυνατὸν γὰρ σώματα δύο ἀλλήλων ἀφεστάναι, καὶ χωρὶς κείμενα, εἴγε θατέρου θάτερον κατὰ τὸ εἶναι οὐδαμῶς ἤρτηται. (§. σβ΄. σγβ΄.) Δυνατὸν δὲ καὶ τρίτου αὐτοῦ παρεμπεσόντος αὐτοῖς προσεῖναι τὴν ὕπαρξιν, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ἄρα κτ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Σχόλιον.

§. φκέ. Τίποτε οὖν πρὸς ταῦτα οἱ ἀμφὶ τὸν Καρτέσιον φήσουσιν; ἢ ὅτι σῶμα, εἰ καὶ διάστημα, καὶ οὐδὲ σῶμα εἴγε κενόν, ἵν᾽ οὕτω συρράπτοντες τ᾽ ἀντιπίπτοντα, ἀδύνατον δείξωσιν; Ἀλλ᾽ ἡμῖν τὴν τῆς ὕλης φύσιν, μὴ ἁπλῶς ἐν τῷ τριχῇ διαστατῷ κεῖσθαι, ἐκ πολλοῦ τοῦ παρελθόντος ἀποδειχθέν, (§. φιζ΄. φιή.) τὸ κενόν, τοῦ κατὰ τὸ σῶμα πλήρους διαστήματος τῷ παντὶ διέσταλται. Εἶτα καὶ εἰ ἀδύνατον, οὐδὲ νοητὸν ἄρα· ὥστε δυνατόν, ἐπεὶ καὶ νοητόν. Νοητὸν δὲ οὕτω. Παριστάσθω δὴ τῇ ἐπινοίᾳ σημεῖον τὸ Α, καὶ τούτου ἀπέχον τὸ Β. Καὶ μηδενὸς τούτων μεταξὺ νοουμένου, πάρεστι δὴ διάστασις πρώτη καὶ ἁπλουστάτη ἡ κατὰ μῆκος. Καὶ ἄλλη δὲ διάστασις ταύτῃ παραπλησία, ἐξ ἀντιθέτου κείσθω παραλλήλως νοουμένη, καὶ μηδενὸς παρεμπίπτοντος, ἀνακύψει δὴ ἡ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος διάστασις δευτέρα. Ἀντιπαρακείσθω δὲ καὶ ταύτῃ ὁμοία, καὶ τὸ τριχῇ διαστατὸν οὕτω περιληφθήσεται. Οὐδὲν δὲ οὐδαμοῦ ταῖς διαστάσεσι ταύταις σῶμα συμπροσειλήφθη. Πάρεστιν ἄρα νοηθεῖσα ψιλὴ ἡ τριττὴ διάστασις ἄνευ σώματος, ἣν κενὸν ὀνομάζομεν. (1) Καὶ πραγματικώτερον δ᾽ αὖτις οὐχ ἧττον ἢ κατ᾽ ἰδέαν, δυνατὸν εἶναι τὸ κενὸν διάστημα, κατασκευάσειεν ἂν ὧδε· ὅτι παρὰ τὸν ὑφεστῶτα τόνδε κόσμον, καὶ ἕτερον ὑποστῆναι δυνατόν, οὐδ᾽ ἂν Θρασύμαχός τις, πρὸς τὸ πανσθενὲς τοῦ ἀπείρου δημιουργοῦ ἀπιδών, ἔξαρνος ἂν γένοιτο. (§. φβ΄. φγ΄.) Νοείσθω τοίνυν, καὶ ἕτερος Κόσμος ὑφεστὼς σφαιροειδὴς κατὰ τοῦτον. Σφαῖραι δὲ οὖσαι κἂν

τε

(1) Μυσχεμβροίκ. περὶ Κενοῦ Κεφ. γ΄. §. 67. κτ.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006